

УДК 81'255.2:6

**РЭДАГАВАННЕ МАШЫННАГА ПЕРАКЛАДУ
ЯК СРОДАК ПАВЫШЭННЯ БЕЛАРУСКАМОЎНАЙ
ЛІНГВІСТЫЧНАЙ КАМПЕТЭНЦЫІ СТУДЭНТАЎ**

В.А. Мандзік

*Установа адукацыі «Беларускі дзяржаўны тэхналагічны
ўніверсітэт», г. Мінск*

Пераклад тэкстаў з рускай мовы на беларускую як міжмоўная камунікатыўная дзейнасць мае выключнае значэнне ў фарміраванні маўленчых кампетэнцый будучых спецыялістаў нефілалагічнага профілю. Гэта абумоўлена некалькімі акалічнасцямі. Па-першае, інфармацыйны кантэнт (у тым ліку электронны) тэхналагічных спецыяльнасцей прадстаўлены пераважна рускамоўнымі тэкстамі, якія пры неабходнасці ажыццяўлення прафесійнай беларускамоўнай камунікацыі патрабуюць адэкватнага перакладу з дакладнай перадачай зместу выказвання і захаваннем лексічных, граматычных, стылістычных нормаў беларускай літаратурнай мовы. Па-другое, ва ўмовах афіцыйнага білінгвізму ў нашай краіне, калі «дзве мовы ўтвараюць у свядомасці толькі адну сістэму асацыяцый, дзе любы элемент мае свой непасрэдны эквівалент у другой мове» [1, с. 599], непазбежныя з'явы інтэрферэнтнага характару на ўсіх узроўнях мовы. Уласная перакладчыцкая дзейнасць дазваляе студэнтам прасачыць, як гэтыя з'явы праяўляюцца на практыцы, а рэдагаванне тэкстаў машыннага перакладу дае магчымасць выпраўляць тыповыя памылкі і пазбягаць іх у прафесійнай маўленчай камунікацыі ў будучым.

Пад перакладам мы будзем разумець і сам працэс узнаўлення інфармацыі на адной мове сродкамі іншай мовы, і вынік гэтага працэсу – тэкст або выказванне.

Адным з наступстваў інфарматызацыі грамадства стала з'яўленне і пашырэнне такога віду перакладу, як машынны (камп'ютарны). Аўтаматызаваны пераклад тэкстаў з рускай мовы на беларускую можна ажыццявіць анлайн з дапамогай рэсурсаў Google Translate, «Яндэкс Перакладчык» і інш. Яго безумоўнымі перавагамі з'яўляюцца даступнасць адмысловых сэрвісаў і хуткасць атрымання тэксту. Аднак лінгвістычная недасканаласць атрыманых тэкстаў праяўляецца як на лексічным узроўні (найбольш пашыраны), так і на сінтаксічным і граматычным [2].

Практыка выкладання дысцыпліны «Беларуская мова. Прафесійная лексіка» дэманструе, што студэнты часта звяртаюцца да сэрвісаў аўтаматычнага перакладу падчас падрыхтоўкі матэрыялаў для вусных выступленняў на розныя тэмы, у тым ліку звязаныя з будучай прафесійнай дзейнасцю. Назіранні за маўленнем

першакурснікаў паказваюць, што часта студэнты не звяртаюць увагі на недарэчны пераклад, на несупадзенне перададзенага ў ім зместу з думкай, заключанай у рускамоўным арыгінале, а таксама на граматычныя хібы. Гэта можа тлумачыцца недастатковым вопытам беларускамоўнай маўленчай дзейнасці або звычайным недаглядам. Прывядзём прыклады некаторых найбольш распаўсюджаных праблемных момантаў аўтаматычнага перакладу, якія не былі выпраўлены студэнтамі і праявіліся падчас вусных выступленняў.

Адсутнасць дыферэнцыяцыі канчаткаў назоўнікаў роднага склону ў залежнасці ад значэння. *Сёння з дуба робяць масты, дзверы, мэблю...* (у значэнні ‘матэрыял, драўніна’ трэба ўжываць канчатак -у: *з дубу*). *Механічны гадзіннік пачынае працаваць пасля ручнога або аўтаматычнага завода* (у значэнні ‘дзеянне паводле дзеяслова *заводзіць*’ павінен ужывацца канчатак -у: *заводу*).

Адсутнасць дыферэнцыяцыі часцін мовы ў залежнасці ад кантэксту і значэння. *У адпаведнасці з новымі дадзенымі...* (тут рускае слова *данные* можна замяніць словам *звесткі*, таму павінен ужывацца не дзеепрыметнік, а субстантываваны прыметнік: у адпаведнасці з *данымі*). Не ўлічваецца таксама аманімія формаў ступеней параўнання прыметнікаў і прыслоўяў у рускай мове, якая не ўласціва беларускай мове. У выніку ў беларускамоўным перакладзе гэтыя формы не дыферэнцыруюцца. *Расцэнкі на новы праграмны прадукт былі значна **вышэй*** (патрабуецца ўжыванне формы ступені параўнання прыметніка: былі **вышэйшыя**). *Чорны бусел на сваіх памерах крыху **менш**, чым белы* (крыху **меншы**).

Пры машынным перакладзе беларускамоўны эквівалент падбіраецца аўтаматычна з улікам частаты ўжывання слова ў корпусе тэкстаў, перакладзеных чалавекам. У выніку ўжываецца той варыянт, які мае найбольш высокі працэнт супадзенняў. Гэты алгарытм не ўлічвае таго, што часта розным значэнням мнагазначнай лексічнай адзінкі ў рускай мове адпавядаюць розныя словы ў беларускай мове. У выніку слова набывае неўласціваю для яго лексічную спалучальнасць: *стаў уладальнікам вялікага **стану*** (рус. *большого состояния*; правільна *вялікага багацця*); *будынак крэмніевых злучэнняў* (рус. *строение кремниевых соединений*; правільна *будова*). Той жа працэс назіраецца пры падборы эквівалентаў да рускіх амонімаў: *на кожны ахоўны **выгляд** заводзіцца пашпарт* (рус. *на каждый охраняемый вид заводится паспорт*; правільна *на кожны **від***); *вадкасць са слабавыражаным **густам** і пахам* (рус. *жидкость со слабовыраженным вкусом и запахом*; правільна *смакам і пахам*).

Паколькі анлайн-перакладчыкі набываюць усё большую папулярнасць у студэнцкім асяроддзі, лічым мэтазгодным выкарыстоўваць на занятках такую форму работы, як супастаўляльны

аналіз. Ён уяўляе сабой аналіз формы і зместу перакладу ў параўнанні з формай і зместам арыгінала з наступным рэдагаваннем згенерыраванага сэрвісам тэксту. Студэнтам прапануюцца для супастаўлення, напрыклад, такія тэксты:

<p>В последнее время под компьютерными технологиями понимают информационные технологии, а именно использование компьютеров и ПО для хранения, обработки, защиты передачи и получения информации. Информационные технологии (ИТ) – широкий класс дисциплин и областей деятельности, относящихся к технологиям управления и обработки данных, в том числе с применением вычислительной техники.</p>	<p>У апошні час пад кампутарнымі тэхналогіямі разумеюць інфармацыйныя тэхналогіі, а менавіта выкарыстанне кампутараў і ПЗ для захоўвання, апрацоўкі, абароны перадачы і атрымання інфармацыі. Інфармацыйныя тэхналогіі (ІТ) – шырокі клас дысцыплін і абласцей дзейнасці, якія адносяцца да тэхналогій кіравання і апрацоўкі дадзеных, у тым ліку з ужываннем вылічальнай тэхнікі.</p>
---	--

У выніку аналізу звяртаецца ўвага на арфаграфічныя (*кампутар* замест *камп'ютар*), лексічныя (*абароны* замест *аховы*, *абласцей* замест *сфер*) і марфалагічныя (*дадзеных* замест *данных*) памылкі. Сістэматычная работа па рэдагаванні падобных тэкстаў машыннага перакладу спрыяе замацаванню ведаў па нормах беларускай літаратурнай мовы, дапамагае пазбягаць тыповых памылак ва ўласнай маўленчай дзейнасці, што ў выніку садзейнічае павышэнню беларускамоўнай лінгвістычнай кампетэнцыі студэнтаў.

Літаратура

1. Міхалевіч, А. Г., Мордас, Н. Р. Прынцыпы і асаблівасці руска-беларускага перакладу навуковых тэкстаў / А. Г. Міхалевіч, Н. Р. Мордань // Зборнік дакладаў і тэзісаў VII Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі «Традыцыі і сучасны стан культуры і мастацтваў» (Мінск, Беларусь, 24–25 лістапада 2016 года) / Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі ; гал. рэд. А. І. Лакотка. – Мінск : Права і эканоміка, 2017. – С. 598–600.
2. Кірдуноў, А. А. Машынны пераклад: гісторыя, сучасны стан і якасць тэкстаў на беларускай мове / А. А. Кірдуноў // Скориновские чтения–2019: современные тенденции развития издательского дела : материалы IV Международного форума, Минск, 24–25 сентября 2019 г. – Минск : БГТУ, 2019. – С. 44–47.